

Branka Marcuiš

Rimska cesta od sela Preseka do Svetog Martina na Muri u Međimurju

Branka Marcuiš
Muzej Međimurja Čakovec
HR – 40 000 Čakovec, Trg Republike 5

UDK: 904:711.73(497.524)
Izvorni znanstveni rad/Original Scientific Paper
Primljen/Received: 10. 3. 2016.

Ključne riječi: terenski pregled, rimska cesta, Jantarski put, Panonija, antika, Međimurje

Keywords: field survey, Roman road, Amber Road, Pannonia, Antiquity, Međimurje

Krajem jeseni 2015. godine kustosica arheoloških zbirki Muzeja Međimurja Čakovec provela je arheološki terenski pregled pretpostavljene trase rimske ceste na području od jugozapadne okolice sela Preseka do Svetog Martina na Muri u Međimurju. Program je obuhvaćao pregled oko 15 kilometara dugog pravca rimske ceste koji se nalazi na prostoru triju međimurskih općina. Radovi su obuhvaćali pripremnu analizu izvora, terenske radove prilikom kojih je prehodan cjelokupni položaj trase, dokumentiranje podataka i anketiranje mještana čiji su pojedini iskazi dali nova saznanja o postojanju potencijalnih arheoloških nalazišta, nedaleko ili uz pravac rimske ceste. Sve utvrđene lokacije iskazane su u geografskim koordinatama, dok su neke na kojima je potvrđeno postojanje površinskih ostataka ceste, geodetski izmjerene.

UVOD

Tijekom studenog i prosinca 2015. godine u organizaciji Muzeja Međimurja Čakovec proveden je arheološki terenski pregled pretpostavljene trase rimske ceste na području Međimurja.¹ Područje pregleda obuhvaćalo je prostor brežuljkastog zapadnog i sjeverozapadnog Međimurja, od sela Preseka do sela Sveti Martin na Muri. Prema administrativno-teritorijalnoj podjeli to je područje općina Gornji Mihaljevec, Štrigova i Sveti Martin na Muri, dok prema katastarskoj podjeli područje obuhvaća šest katastarskih općina. Ukupna duljina pregledanog terena iznosila je oko 15 kilometara.

Područje Međimurja omeđeno je rijekama Murom i Dravom koje su još od prapovijesti bile sastavni dio razgranate riječne mreže komunikacija. Smješteno je na raskrižju kopnenih putova između Zapada i Istoka, a Međimurjem je, pretpostavlja se, prolazio i dio važne prapovijesne komunikacije, tzv. Jantarski put. Tijekom rimske vlasti ta komunikacija koja je spajala baltičko područje bogato jantarom s Mediteranom postaje jedan od glavnih cestovnih pravaca Rimskog Carstva.

Interes Rima za panonski prostor započeo je najkasnije početkom 2. st. pr. Kr. potaknut ciljem stjecanja kontrole nad prometom prema Istoku, a s njime i gospodarskih i strateških pogodnosti. Ishodište za osvajanje buduće Panonije, ali i robne razmjene sa širim podunavskim svijetom bila je kolonija Akvileja (Aquileia) osnovana 181. g. pr. Kr.²

Prvi poznati rat protiv Panonaca s ciljem osvajanja Segestike (Segestica), čiji je ishod, pretpostavlja se, bio negativan za Rimljane, datiran je u vrijeme oko 156. g. pr. Kr. Sljedeći povijesno potvrđen vojni pohod koji se ticao i panonskog područja bio je onaj konzula Tiberija Sempronija Tuditana 129. g. pr. Kr. kojim je postignuta kontrola nad liburnskim dijelom obale, a pretpostavlja se da je pohod rezultirao i stanovitim uspjesima u zemlji Tauriska. Ponovni pokušaj osvajanja Segestike s ishodom nepovoljnim za Rim dogodio se 119. g. pr. Kr., a grad je konačno osvojen u razdoblju od 35. do 33. g. pr. Kr. tijekom iliričkog pohoda Oktavijana. Tom su prilikom pod rimsku vlast potpali Taurisci, Kolapijani, Latobici, Varcijani i Jasi. Preostali istočni dio međuriječja Save, Drave i Dunava, te planinski prostor između Save i dinarskog lanca osvojen je tijekom panonskog rata između 12. i 11. g. pr. Kr. Nakon spomenutog

¹ Stručni voditelj terenskog pregleda bila je Branka Marcuiš, kustosica arheoloških zbirki Muzeja Međimurja Čakovec.

² Domić Kunić, A. (2006.): *Bellum Pannonicum* (12.-11. pr. Kr.). Posljednja faza osvajanja Južne Panonije, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 39, Zagreb, 85.

posljednjeg panonskog pohoda koji je uspješno dovršio Tiberije Klaudije Neron, započelo je razdoblje uređivanja proširenog Ilirika sa sjevernom granicom na rijeci Dravi.³

Posljednji povijesno zabilježeni pokušaj organiziranog otpora autohtonog stanovništva rimskoj vlasti u Iliriku bio je *bellum Batonianum* između 6. i 9. g. Nakon sloma ustanaka, započelo je rimsko osvajanje područja između Drave i srednjeg toka Dunava – uključujući i prostor današnjeg Međimurja – a trajalo je sporo i bez većih otpora do vladavine cara Klaudija ili sredine 1. stoljeća.⁴

Autohtono stanovništvo koje su Rimljani zatekli na području današnjeg Međimurja bile su panonsko-keltske etničke zajednice.⁵ Prema Pliniju Starijem uz Dravu su od njezina izlaska iz Norika u Panoniju, što bi odgovaralo području zapadno od Petovija (Poetovio), živjele zajednice Serečana, Serafilaca, Jasa i Andizeta.⁶ Mišljenja su podijeljena oko pitanja koja je zajednica nastanjivala područje današnjeg Međimurja. Antun Mayer ime Sereta etimološki povezuje s glagolom strujati, te ih naziva "Riječanima", s pretpostavkom da se radi o stanovnicima Međimurja,⁷ dok je Ivica Degmedžić mišljenja kako ime Sereta i Serapila potječe od riječi *sirus*, što znači "žitna jama".⁸ Sándor Soproni pak područje istočno od Petovija s gradom Halikanom (Halicanum) pripisuje Serapilima.⁹

Nakon 9. g. do sredine 1. st. uslijedila je organizacija provincije, koja je između ostalog obuhvaćala i gradnju cesta. Pretpostavljamo da je tijekom spomenutog vremenskog razdoblja trajala i izgradnja pretpostavljenog pravca rimske ceste na području Međimurja. Sjeverni dio Jantarskog puta između Petovija i Karnunta (Carnuntum) i pripadajući cestovni ogranci tijekom 1. st. imali su status vojničkih cesta (*viae militares*) koje je gradila vojska, te su korištene u vojne svrhe. Služile su za kretanje i opskrbu vojske, a kontrolu i sigurnost osiguravale su manje vojne postaje i augzilijski kašteli locirani uz cestu uglavnom pravilno, na primjerenoj udaljenosti koja se mogla prijeći u jednom danu. O jakoj prisutnosti vojske svjedoče epigrafski izvori te dijelovi i pribor vojne konjaničke opreme, pronađeni na nalazištima vojnih postaja uzduž sjevernog dijela Jantarskog puta.¹⁰

3 Domić Kunić, A. (2006.): nav. dj.: 85-113.

4 Domić Kunić, A. (2006.): nav. dj.: 118.

5 Domić Kunić, A. (2003.): *Plinijeva geografija i etnografija Ilirika (s osobitim obzirom na panonski dio iliričkog prostora)*, doktorska disertacija, Zagreb, 201.

6 Plinije Stariji, Nat. hist., 3.25, 147.

7 Mayer, A. (1935.): nav. dj.: 72-73.

8 Degmedžić, I. (1968.): Sjeverno i istočno područje Ilira, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3, Zagreb, 55.

9 Soproni, S. (1979.): Municipium Halicanum, u: *Folia archaeologica*, 30, Budapest, 96.

10 Mráv, Z. (2010.-2013.): The Roman Army along the Amber Road between Poetovio and Carnuntum in the 1st Century a.d. – Archaeological Evidence. A Preliminary Research Report, *Communicationes archaeologicae Hungariae*, Budapest, 49-100; Móscy, A. (1962.): Pannonia, u: PWRE, Supl. IX, Stuttgart, col. 658-661.

DOSADAŠNJE SPOZNAJE O POSTOJANJU RIMSKIH CESTA NA PODRUČJU MEĐIMURJA

Na području Međimurja zasad se prema poznatim povijesnim izvorima i rezultatima arheoloških istraživanja pretpostavlja postojanje samo jednog rimskog cestovnog pravca. Sumnja se da je navedeni pravac bio dio starog Jantarskog puta, koji je tijekom prve polovine 1. st. postao jednom od glavnih prometnica Rimskog Carstva, a spajao je Akvileju s dunavskim limesom.¹¹ Pojedini autori pretpostavljaju postojanje i drugih rimskih cestovnih pravaca kroz Međimurje, međutim njihovi materijalni ostatci nisu pronađeni, a ne spominju ih niti zasada poznati povijesni izvori, pa ih u ovom radu nećemo detaljnije spominjati.¹²

Najvažniji povijesni izvor koji opisuje mogući pravac rimske ceste na području zapadnog i sjeverozapadnog Međimurja jest Antoninov itinerar. Itinerar spominje dva cestovna pravca, za koje analizom smještaja gradova i postaja na trasi možemo pretpostaviti da su prolazili područjem današnjeg sjeverozapadnog Međimurja. Prvi je pravac vodio od Vindobone (Vindobona) do Petovija, a ukupna mu je dužina iznosila 184 rimske milje: *Item a Vindobona Poetovione mpm CLXXXIII sic Vindobona XXVIII Aquis XXXI Scarabantia XXXIII Sabaria XX Arrabone XL Alicano in medio Curta XXXI Poetovione*. Drugi pak je pravac vodio od Petovija do Karnunta, s ukupnom dužinom od 164 rimske milje: *Item a Poetovione Carnunto mpm CLXIII sic Poetovione XXXI Halicano XXX Salle XXXI Sabaria XXXIII Scarabantia XXXVIII Carnunto*.¹³ Pregledom smještaja gradova i postaja na trasi, možemo zaključiti da se radi o dvama jednakim cestovnim pravcima na relaciji Petovij – Karnunt, od kojih se jedan u Skarbantiji odvajao i vodio preko Akvisa do Vindobone. Međutim, treba napomenuti kako se dužina relacije Petovij – Skarbantija kod spomenutih dvaju pravaca razlikuje za jednu rimsku milju, za što pretpostavljamo da se radi o grešci prepisivača.

Jedina postaja koju spominje Antoninov itinerar, a za koju se pretpostavlja da se nalazila na području sjeverozapadnog Međimurja, jest Halicanum ili Alicanum. O ubikaciji Halikana još od prve polovine prošlog stoljeća raspravljali su mnogi značajni autori, a povezivali su ga s lokacijama današnjega grada Mursko Središće i sela Sveti Martin na Muri u Međimurju, te s gradom Lendava i selom Dolga

11 Gračanin, H. (2010.): Rimske prometnice i komunikacije u kasnoantičkoj Južnoj Panoniji, u: *Scrinia Slavonica: godišnjak podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 10, Slavonski Brod, 40.

12 Tomić, Ž. (1986.): Arheološka slika antike u Međimurju, u: *Međimurje: časopis za društvena pitanja i kulturu*, 9, Čakovec, 199-200.; Bunjac, B. et al. (2003.): *Pregled povijesti Međimurja*, Čakovec, 29.; Vidović, J. (2003.): *Arheološki nalazi i nalazišta antičnog doba u Međimurju* (katalog izložbe), Čakovec, 8.

13 *Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum*, izd. G. Parthey – M. Pinder, Berlin, 1848, 122-123.

1 Nalaz žrtvenika prilikom arh. istraživanja u selu Sveti Martin na Muri (Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Altar found during archaeological research in the village of Sveti Martin na Muri (documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

Vas u Prekmurju.¹⁴ Problem točne ubikacije uvjetovan je i nedostatkom povijesnih izvora. Naime, jedini zasad poznati povijesni izvor za koji se pretpostavlja da spominje Halikan jest natpis sa sarkofaga pronađenog 1910. godine na području nekadašnjeg rimskog logora Akvinkuma.¹⁵ Prema Sándoru Soproniju natpis navodi ime municipija Alikanuma (Alicanum), koji povezuje s postajama Halicano i Alicano iz Antoninovog itinerara, a ubicira ga u Sveti Martin na Muri. Međutim, kako je natpis oštećen upravo na ključnom mjestu naziva grada, potrebno ga je interpretirati s oprezom.¹⁶

Tragove naseljenosti područja današnjeg sela Sveti Martin na Muri u rimskom razdoblju potvrđuju i arheološki nalazi otkriveni tijekom dosada provedenih arheoloških

istraživanja. Radi se o nepokretnim nalazima naseobinskih objekata, keramičkih peći i korita za tiještenje gline, te o mnoštvu raznovrsnih pokretnih nalaza: keramičkom posuđu, uljanicama, građevinskom materijalu, novcu, oružju, dijelovima nošnje, metalnim kućnim uporabnim predmetima, metalnim predmetima građevinske namjene i dr.¹⁷

Među pokretnim nalazima ističe se zavjetni žrtvenik konzularnog beneficijarija (*beneficiarius consularis*) posvećen Jupiteru (sl. 1), otkriven 1977. godine prilikom arheoloških istraživanja u središtu sela, neposredno uz glavnu prometnicu.¹⁸ Iako rasprava o funkciji konzularnih beneficijarija još uvijek traje, epigrafski izvori sugeriraju pretpostavku kako se radi o legionarima, raspoređenima po beneficijarijskim postajama (*stationes*) kroz razdoblje od šest mjeseci do više godina. Kao dio organiziranog sustava provincijalne administracije, u izravnom dodiru s lokalnim stanovništvom, obavljali su poslove u okviru ureda namjesnika provincije kao njegovi predstavnici. Beneficijarijske postaje od vremena vladavine cara Trajana bile su razmještene u gradovima, duž granica provincija, na važnim prometnim pravcima, raskrižjima i lukama, u blizini rudarskih centara, u kamenolomima i na carskim imanjima. U sklopu beneficijarijskih postaja nalazila su se svetišta u kojima su povodom dolaska ili napuštanja postaje postavljali zavjetne žrtvenike najčešće posvećene Jupiteru.¹⁹

Temeljem navedenih spoznaja možemo pretpostaviti kako se na području današnjeg sela Sveti Martin na Muri nalazio kompleks beneficijarijske postaje sa svetištem, te da je područjem sela prolazio važan rimski cestovni pravac – pretpostavljamo onaj koji navodi Antoninov itinerar – od Petovija do Karnunta i Vindobone. U prilog našim pretpostavkama ide i činjenica da je na istoj trasi rimske ceste nalazima zavjetnih žrtvenika konzularnih beneficijara potvrđeno postojanje beneficijarijskih postaja u Savariji²⁰ i Skarabantiji.²¹

Drugi povijesni izvor koji opisuje mogući pravac rimske ceste na području sjeverozapadnog Međimurja jest, prema Sándoru Soproniju,²² Kozmografija Anonima Ravenjanina. Naime, Kozmografija spominje postojanje rimske ceste na relaciji Petovij – Savaria s postajama: Petaviona,

17 Tomičić, Ž. (1986.): nav. dj.: 183-218.; Vidović, J. (2003.): nav. dj.: 1-31.; Tomičić, Ž. (1979.): Zaštitna arheološka istraživanja u Martinu na Muri, u: *Muzejski vjesnik*, 2, Koprivnica, 40-43.; Tomičić, Ž. (1984.): Sumarni osvrt na rezultate arheoloških istraživanja područja Međimurja u razdoblju od 1972-1982. godine (I), u: *Muzejski vjesnik*, 7, Čakovec, 62-63.

18 CBFIR 274; I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Caesar/nius Marcel/linus b(ene)ficiarius co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito). Tomičić, Ž. (1979.): nav. dj.: 42.

19 Glavaš, I. (2013.): Zavjetni žrtvenici iz stanice konzularnih beneficijara u Balinjoj Glavici, u: *Kultovi, mitovi i vjerovanja u Zagori*, Split, 63-73.; Glavaš, I. (2015.): Stanica beneficijarija u Novama, u: *Istraživanja u Imotskoj krajini*, 29, Zagreb, 27-37.

20 CBFIR 329, CBFIR 330, CBFIR 331, CBFIR 332, CBFIR 333.

21 CBFIR 315, CBFIR 316.

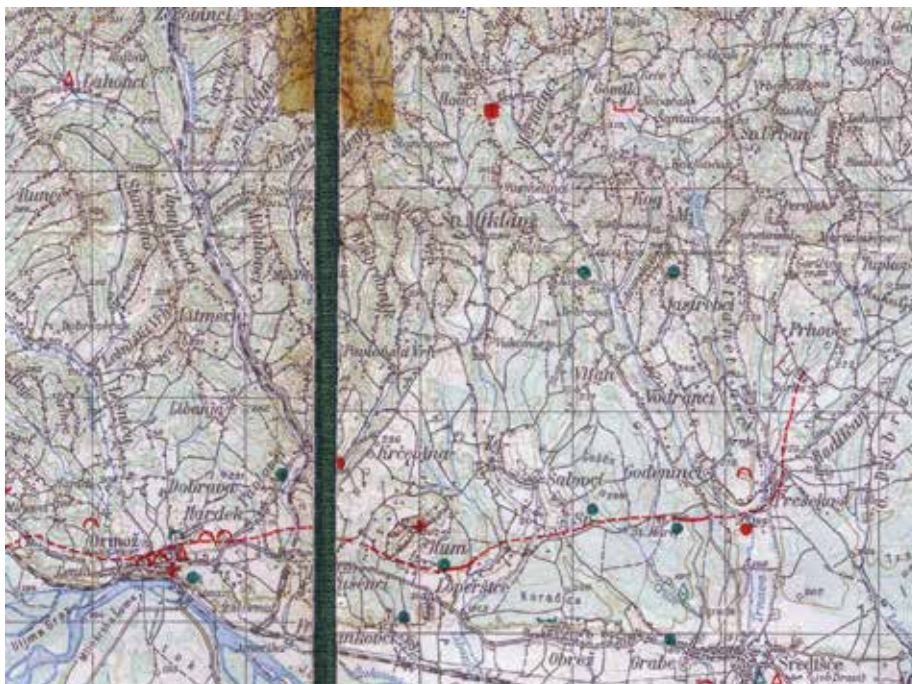
22 Soproni, S. (1979.): nav. dj.: 93-94.

14 Gračanin, H. (2010.): nav. dj.: 40.; Kos, P., Šašel Kos, M. (2000.): Map 20 Pannonia-Dalmatia, u: *Barrington atlas of the Greek and Roman world*, Oxford, 291-292.; Laurent, P. E. (1830.): *An introduction to the Study of Ancient Geography*, Oxford/London, 77.; Horvat-Šavel, I. (1985.): Sondiranje rimske ceste od Kota do Dolge Vasi, *Arheološki vestnik*, 36, Ljubljana, 173.

15 *Ubi Erat Lupa*, Sarkophag der Iulia Secundina, <http://www.ubi-erat-lupa.org/monument.php?id=2959> (stranica posjećena: 19. travnja 2016.).

16 Soproni, S. (1979.): nav. dj.: 93-97.

2 Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj, dio karte s ustanovljenom trasom rimske ceste od Ormoža do sela Preseka i Prhovec u Međimurju (Prema Klemenc, J.; Saria, B. [1936.])

Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj, part of the map with defined Roman road route from Ormož to the villages of Preseka and Prhovec in Međimurje (According to Klemenc, J.; Saria, B. (1936))

Vincensimo, Ligano, Salla, Aravona i Savaria.²³ Kako Sándor Soproni postaju Ligano poistovjećuje s Halicanum i Alicanum, tako je trasa ceste koju navodi *Kozmografija* morala iz Ptuja, preko Veržeja nedaleko Murske Sobote, prolaziti kroz Sveti Martin na Muri, u Zalău, preko rijeke Rabe u Szombathely, dakle povezivati Petovij sa sjeveroistočnim područjem, današnjeg Prekmurja, te se kod Halikana spajati na cestovni pravac u smjeru Sale i Savarije.

Međutim, priklonit ćemo se pretpostavci kako *Kozmografija* donosi iskrivljenu verziju trase cestovnog pravca *Petavione XX Ad Vicesimum XLIII Arrabone XX Sabaria*, koji spominje *Tabula Peutingeriana*. Za taj se pravac pretpostavlja da je prolazio od Ptuja, preko Slovenskih gorica i Prekmurja, selima: Hlaponci, Polenšak, Sveti Tomaž, Cezanjevci, Veržej, Dokležovje, Bratonci, Lipovci, Ivanci, Bojojina i Motvarjevci.²⁴

Postojanje pravca rimske ceste iz Petovija do Kurte, zatim njen nastavak u smjeru istoka, te prijelaz na područje današnjeg Međimurja kod sela Godeninci i Preseka već je tijekom 30-ih godina prošlog stoljeća potvrđen terenskim pregledima slovenskih arheologa (sl. 2).²⁵ Za prve značajne spoznaje o postojanju nastavka spomenute rimske ceste područjem Međimurja zaslužan je Miroslav Fulir koji je topografski locirao gotovo cijeli pravac od jugozapadne

okolice sela Preseka do sjevernog ruba sela Sveti Martin na Muri. Radovi su rezultirali prvim važnim saznanjima o stanju i očuvanosti ostataka ceste, kao i novim spoznajama o postojanju potencijalnih arheoloških nalazišta.²⁶

Godine 1981. tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja rimskog groblja u selu Trnovčak, nedaleko Železne Gore, provedena su prva pokusna istraživanja rimske ceste. Istražena je površina od oko 30 m², jugozapadno od položaja grobnih humaka,²⁷ te su otkriveni ostatci ceste, točnije struktura od krupnijih valutica i sitnog šljunka (sl. 3).²⁸ Iste je godine proveden terenski pregled područja južno od sela Brezovec i Sveti Martin na Muri, gdje su na položajima Gomila i Projnica locirani površinski ostatci ceste i lokacija grobnog humka.²⁹ Manji terenski pregled položaja rimske ceste organiziran je 1990. godine, prilikom kojega je pregledan položaj Krč jugozapadno od sela Prhovec.³⁰

Tijekom jeseni 2014. godine vršena su pokusna arheološka istraživanja nalazišta Veliko Kamenje jugozapadno od Preseke, prilikom kojih su otkriveni i ostatci rimske ceste (sl. 4).³¹ Budući da su ostatci otkriveni na relativnoj dubini od 25

26 Fulir, M. (1969.): nav. dj.: 391-401.; Fulir, M. (1970.): Osvrt na položaj današnjeg Varaždina u nizu nekadašnjih rimskih postaja, u: *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 4, Varaždin, 5-20.

27 Na katastarskoj čestici 408 (K. O. Železna Gora).

28 Tomičić, Ž. (1981.): Izvještaj o arheološkom istraživanju antičke nekropole kod sela Trnovčak u Međimurju 1981., Muzej Međimurja Čakovec.

29 Tomičić, Ž. (1982.): Rezultati arheoloških terenskih rekognosciranja Međimurja u 1981. godini (antika i rani srednji vijek), u: *Muzejski vjesnik*, 5, 49-50.

30 *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske* (drugo dopunjeno izdanje), Bjelovar, 1997, 258.

31 Na katastarskoj čestici 114, (K. O. Preseka).

23 *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, izd. M. Pinder - G. Parthey, Berlin, 1860, 216.

24 Truhlar, F. (1975.): Stara pot ter poskus rekonstrukcije nekdanje prometne mreže, u: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 104.

25 Fulir, M. (1969.): Topografska istraživanja rimskih cesta na varaždinskom i međimurskom području, u: *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti VI*, Ljubljana, 391-392.; Klemenc, J.; Saria, B. (1936.): *Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj*, Beograd-Zagreb.

3 Pokusna arheološka istraživanja rimske ceste u selu Trnovčak, 1981. (Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Trial archaeological research of the Roman road in the village of Trnovčak, 1981 (documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

4 Pokusna arheološka istraživanja nalazišta Veliko Kamenje kod Preseke (foto: B. Marcijuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Trial archaeological research of the site of Veliko Kamenje near Preseka (photo: B. Marcijuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

cm, očuvanost struktura bila je loša i uvjetovana učestalim devastiranjem prilikom poljoprivrednog obrađivanja zemljišta. Na geološkoj podlozi od pjeskovite glinaste ilovače strukturu ceste činio je sloj sitnog šljunka sa slojem valutica iznad njega. Dimenzije valutica su varirale od srednjih do velikih, te nisu otkriveni tragovi veziva. Kako su otkriveni ostatci devastacijom zemljišta "razvučeni", utvrđena ukupna relativna širina ceste iznosila je 4,6 metara.³²

METODA TERENSKOG PREGLEDA

Predmet terenskog pregleda provedenog krajem jeseni 2015. godine bio je položaj pretpostavljenog pravca rimske ceste Kurta – Halikan od jugozapadne okolice sela Preseka do sjevernog ruba sela Sveti Martin na Muri (sl. 5), te ga prema cilju i pristupu možemo nazvati tematskim terenskim pregledom.³³ Pripremni radovi obuhvaćali su pregled literature i kartografskih izvora, dok je terenski rad obuhvaćao hodanje cjelokupnim položajem trase u duljini od oko 15 kilometara, te utvrđivanje i dokumentiranje: rasprostiranja površinskih nalaza ostataka ceste i pretpostavljenog položaja ceste, stanja i očuvanosti, te geografskih karakteristika terena. Provedeno je i anketiranje pojedinih mještana, a analizom njihovih iskaza potvrđena su ili dopunjena saznanja o lokacijama trase dobivena pregledom terena. Pojedini iskazi kazivača dali su pak nova saznanja o postojanju potencijalnih arheoloških nalazišta, uz položaj

trase rimske ceste ili nedaleko od nje. Sve utvrđene lokacije položaja ceste iskazane su u geografskim koordinatama, dok su neke na kojima je potvrđeno postojanje površinskih ostataka ceste geodetski izmjerene.

Obrazac za unos podataka prikupljenih tijekom pregleda terena sadržavao je podatke o: broju katastarske čestice, katastarskoj općini, selu, gradu ili općini, mikrotoponimu, geografske koordinate položaja trase, namjeni zemljišta, stupnju preglednosti površine terena, te okolnostima temeljem kojih je potvrđen položaj rimske ceste.

REZULTATI TERENSKOG PREGLEDA

Terenski je pregled započet na području jugozapadne okolice sela Preseka, točnije kod tzv. Čulekovog Mlina (kč. br. 116), lokacije na kojoj je već ustanovljen prijelaz rimske ceste iz slovenskog na hrvatski teritorij.³⁴ To područje obilježeno mikrotoponomom Kamen zbog loše površinske preglednosti terena nije pregledano, međutim, da je rimska cesta na ovom mjestu skretala sa slovenskog teritorija na hrvatski i nastavljala u smjeru sjevera, potvrđeno je pokusnim istraživanjima 2014. godine (na kč. br. 114) i pregledom susjedne južne parcele, na kojoj nije ustanovljeno postojanje površinskih nalaza ostataka ceste (kč. br. 122).

Rimska cesta na oranicama sjeverno od Čulekovog Mlina, prema južnom ulazu u selo Preseka, potvrđena je arheološkim istraživanjima (kč. br. 114) i površinskim nalazima valutica (kč. br. 113, 112). Od južnog pak ulaza u selo cesta je prolazila područjem oko 40 m zapadno od seoske ceste,³⁵

32 Marcijuš, B. (2015.): Izvješće o pokusnim arheološkim istraživanjima nalazišta Veliko Kamenje kod sela Preseka, Muzej Međimurja Čakovec.

33 Mihaljević, M.; Vrdoljak, S. (1997.): Projekt terenskog pregleda područja grada Nove Gradiške, u: *Opuscula Archaeologica*, 21, Zagreb, 188.

34 Fulir, M. (1969.): nav. dj.: 392.

35 Lokalna cesta 20059, Prhovec – granica Republike Slovenije.

5 Karta s označenom pretpostavljenom trasom rimske ceste kroz Međimurje (izradila: B. Marcijuš)
Map with marked assumed Roman road route across Međimurje (made by: B. Marcijuš)

čiju je liniju kroz selo pratila u smjeru sjevera, te prelazila seosku cestu (kč. br. 83, 17) zapadno od mjesne kapele. U nastavku cesta je prolazila područjem oko 35 m zapadno od seoske ceste, prateći njen smjer do ulaza u prostor katastarske općine Prhovec. Spomenuta pretpostavljena trasa rimske ceste potvrđena je iskazima kazivača i površinskim nalazima.³⁶

Od ulaza na prostor katastarske općine Prhovec, rimska cesta je i dalje prolazila područjem oko 30 m zapadno od linije seoske, a na mjestu spoja seoske s lokalnom cestom Macinec – Sveti Urban³⁷ skretala je u smjeru sjeverozapada

36 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°25'5,57", E 16°16'33,15" (kč. br. 112), N 46°25'13,55", E 16°16'37,01" (kč. br. 92), N 46°25'20,46", E 16°16'38,50" (kč. br. 10), K. O. Preseka.

37 Lokalna cesta 20005, Macinec – Sveti Urban.

prelazeći potok Trnavu, te svoj pravac nastavljala povišenim područjem, oko 20 m zapadno od lokalne ceste, prateći njenu liniju. Zbog loše preglednosti površine terena, spomenuta pretpostavljena trasa rimske ceste nije potvrđena površinskim nalazima, već iskazima kazivača i analizom konfiguracije terena.³⁸

Oko 100 m južno od raskrižja u zaseoku Hrje, rimska je cesta skretala u pravcu sjeveroistoka, točnije prelazila lokalnu cestu (kod kč. br. 770 i 762), te nastavljala smjer oko 30 m istočno od lokalne ceste za selo Prhovec. U nastavku kroz šumarak trasa pretpostavljene rimske ceste potvrđena je postojanjem zemljanog nasipa s većom koncentracijom

38 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih iskazima kazivača su: N 46°25'27,23", E 16°16'39,41" (kč. br. 823), N 46°25'35,75", E 16°16'35,44" (kč. br. 799), K. O. Prhovec.

6 Položaj označen toponimom Krč, jugozapadno od sela Prhovec, s površinskim nalazima rimske ceste (foto: B. Marcijuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)
Position marked by toponym Krč, south west of the village of Prhovec with surface finds of Roman road (photo: B. Marcijuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

7 Položaj označen toponimom Gornji Štuk u selu Prhovec s površinskim nalazima rimske ceste (foto: B. Marcijuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)
Position marked by toponym Gornji Štuk in the village of Prhovec with surface finds of Roman road (photo: B. Marcijuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

površinskih nalaza valutica, oko 15 m istočno od šumske ceste. Spomenuti zemljani nasip pratio je liniju šumske ceste u smjeru sjeveroistoka, a na udaljenosti oko 170 m od raskrižja položaj rimske ceste jednak je položaju šumske ceste u smjeru sela Prhovec. Na oko 30 m prije izlaska iz šume (sjeverni dio kč. br. 441) rimska se cesta odvajala od šumske i nastavljala u smjeru sjeveroistoka oranicama obilježenima toponimom Krč prema jugozapadnom dijelu sela Prhovec (sl. 6). Spomenuta gotovo cjelokupna pretpostavljena trasa rimske ceste potvrđena je površinskim nalazima i iskazima kazivača.³⁹

Jugozapadno od sela Prhovec rimska je cesta prelazila potok (između kč. br. 314/1 i 349), te nastavljala u smjeru sjeveroistoka, prelazeći seosku cestu u smjeru područja obilježenog toponimom Gornji Štuk (sl. 7). Oko 150 m prije ulaska u sjeverni dio sela Prhovec (između kč. br. 173/2 i 93/1) spaja se s položajem seoske ceste (sl. 8), te prati njen pravac u smjeru sjeveroistoka prema šumi. Veći dio spomenute pretpostavljene trase rimske ceste potvrđen je površinskim nalazima i iskazima kazivača.⁴⁰

Između sjevernog dijela sela Prhovec i brežuljka obilježenog toponimom Kukulić nalazi se šuma, na području koje

39 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°25'45,13", E 16°16'34,56" (kč. br. 770), N 46°25'50,27", E 16°16'36,55" (kč. br. 524), N 46°26'8,29", E 16°16'44,81" (kč. br. 294), N 46°26'12,38", E 16°16'51,42" (kč. br. 307), K. O. Prhovec.

40 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°26'15,10", E 16°16'55,83" (kč. br. 349), N 46°26'17,73", E 16°17'3,58" (kč. br. 323), N 46°26'20,05", E 16°17'10,60" (kč. br. 225), N 46°26'23,44", E 16°17'21,55" (kč. br. 173/2), N 46°26'30,77", E 16°17'28,48" (kč. br. 92/1), K. O. Prhovec.

tijekom terenskog pregleda zbog loše preglednosti površine terena nije bilo moguće locirati položaj rimske ceste, a anketiranjem mještana također nisu prikupljene jasne informacije. Kako je preglednost površine terena 60-ih godina prošlog stoljeća, prema tvrdnjama Miroslava Fulira, bila mnogo bolja, pouzdat ćemo se u njegove navode. On tvrdi kako je pravac šumske ceste u smjeru sela Tupkovec jednak položaju rimske ceste, te kako za razliku od naglog skretanja seoske ceste u smjeru istoka rimska cesta nastavlja nekoliko metara dalje u šumu, te u luku prati šumsku cestu i s njome se spaja u podnožju brežuljka.⁴¹ Dakle, na području šume sjeverno od sela Prhovec rimska je cesta naglo skretala u smjeru istoka i prelazila potok Trnavu (kod kč. br. 861 i 862), te nastavljala u smjeru sjeveroistoka preko doline potoka.⁴² U nastavku je prelazila cestu za selo Tupkovec (između kč. br. 860 i 864), te prešla na padinu brežuljka Kukulić, gdje se spajala s poljskim putom (kod kč. br. 869) koji vodi prema vrhu brežuljka.⁴³

Analizom konfiguracije terena, iskazima kazivača i pregledom površinskih nalaza, potvrđeno je da se rimska cesta nalazi na položaju gornjeg dijela poljskog puta na padini brežuljka Kukulić (sl. 9), šumskog puta prema vrhu brežuljka i puta koji prolazi tjemonom brežuljka do izlaska iz sela Tupkovec, točnije do područja obilježenog toponimom

41 Fulir, M. (1969.): nav. dj.: 395.

42 Položaj rimske ceste u dolini, potvrđen je površinskim nalazima valutica.

43 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima su: N 46°26'40,19", E 16°17'52,75" (kč. br. 860), N 46°26'42,87", E 16°17'55,97" (kč. br. 864), K. O. Martinuševec.

8 Seoska cesta kroz selo Prhovec na položaju pretpostavljene trase rimske ceste (foto: B. Marcijuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Rural road through the village of Prhovec on the position of assumed Roman road route (photo: B. Marcijuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

9 Poljski put na padini brežuljka Kukulić na položaju pretpostavljene trase rimske ceste (foto: B. Marcijuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Country road on the slope of the hill Kukulić on the position of assumed Roman road route (photo: B. Marcijuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

Kukulićeva Graba.⁴⁴ Anketiranjem mještana sela prikupljene su i informacije o lokaciji potencijalnog arheološkog nalazišta u dolini potoka Krompač, koju mještani nazivaju Staro Groblje ili Grobljenke (na kat. česticama 1003/2, 1004 i 1005, K. O. Martinuševec).

Od Kukulićevih Graba rimska je cesta prolazila tjemnom brežuljka, točnije oko 20 m zapadno od poljskog puta, prateći njegovu liniju do ulaska u selo Železna Gora, što je potvrđeno površinskim nalazima i analizom konfiguracije terena. Položaj rimske ceste kroz selo potvrđen je iskazima kazivača, a prolazila je povišenim dijelom, oko 20 metara zapadno od seoske ceste⁴⁵ čiju je liniju pratila u smjeru sjevera. U nastavku cesta je između kč. br. 2448/2 i 2433/5 prelazila seosku u smjeru sjeveroistoka, a u nastavku i državnu cestu⁴⁶ kod kč. br. 2442 i 2380/1.⁴⁷

Nakon prelaska državne ceste, rimska cesta je skretala polukružno u smjeru sjeveroistoka do ruba šume obilježene toponimom Jagarica (kč. br. 2385), te se njenim zapadnim rubom nastavljala u smjeru sjevera, do doline potoka

Gradišćak gdje se spajala s poljskim putom. Poljski put kroz dolinu potoka Gradišćak do cestovnog raskrižja nalazi se na položaju rimske ceste. Cjelokupna je spomenuta pretpostavljena trasa rimske ceste potvrđena isključivo iskazima kazivača i analizom konfiguracije terena, jer zbog loše površinske preglednosti nije bilo moguće potvrditi postojanje površinskih nalaza.⁴⁸

Od raskrižja u dolini potoka Gradišćak rimska je cesta prolazila neposredno uz istočni rub seoske ceste kroz zaselek Trnovčak,⁴⁹ prateći njenu liniju u smjeru Toplice Sveti Martin. Na položaju oko 200 m od raskrižja, između kč. br. 737 i 755, prelazi na zapadnu stranu seoske ceste (sl. 10) te u nastavku prati njenu liniju, sve do ulaska u selo Toplice Sveti Martin. Cjelokupna spomenuta pretpostavljena trasa rimske ceste potvrđena je površinskim nalazima, iskazima kazivača i arheološkim istraživanjima (na kč. br. 408).⁵⁰

Od ulaska u selo Toplice Sveti Martin, točnije od kč. br. 142 – gdje je iskazom kazivača potvrđen pronalazak šljunka prilikom iskopa zemlje uz zapadni rub seoske ceste – tragovi se rimske ceste gube. Zbog loše površinske preglednosti i nedostatka korisnih iskaza kazivača, položaj je rimske ceste kroz selo Toplice Sveti Martin moguće pretpostaviti samo na temelju konfiguracije terena, a s jednakim okolnostima

44 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača po brežuljku Kukulić i kroz selo Tupkovec od smjera juga prema sjeveru su: N 46°26'50,66", E 16°17'59,08" (kč. br. 883), N 46°27'2,14", E 16°18'4,33" (kč. br. 924), N 46°27'21,24", E 16°18'28,40" (kč. br. 1034), N 46°27'34,43", E 16°18'35,15" (kč. br. 1028), K. O. Martinuševec.

45 Lokalna cesta 20087, Martinuševec – Prekopa.

46 Državna cesta D 227, Granica Republike Slovenije – Šenkovec.

47 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste kroz selo Železna Gora potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°28'6,68", E 16°18'52,43" (kč. br. 2629), N 46°28'9,46", E 16°18'53,05" (kč. br. 2626/2), N 46°28'17,97", E 16°18'55,39" (kč. br. 2448/1), N 46°28'22,96", E 16°18'58,51" (kč. br. 2434), N 46°28'29,95", E 16°19'2,75" (kč. br. 2442), K. O. Železna Gora.

48 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih iskazima kazivača su: N 46°28'36,86", E 16°19'13,42" (kč. br. 2398), N 46°28'50,90", E 16°19'21,65" (kč. br. 3594), K. O. Železna Gora.

49 Lokalna cesta 20080, Železna Gora – Toplice Sveti Martin.

50 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°28'58,87", E 16°19'28,05" (kč. br. 736), N 46°29'11,62", E 16°19'39,07" (kč. br. 403), N 46°29'17,06", E 16°19'44,40" (kč. br. 173), N 46°29'26,70", E 16°19'53,23" (kč. br. 142), K. O. Železna Gora.

10 Površinski ostatci rimske ceste na području zaseoka Trnovčak (foto: B. Marcuiš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Surface Roman road remains in the area of the hamlet of Trnovčak (photo: B. Marcuiš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

11 Poljski put jugozapadno od sela Sveti Martin na Muri na položaju pretpostavljene trase rimske ceste (foto: B. Marcuiš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec)

Country road south west of the village of Sveti Martin na Muri on the position of assumed Roman road route (photo: B. Marcuiš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

susreo se i Miroslav Fulir tijekom već spomenutih topografskih istraživanja.⁵¹ Stoga ćemo se prikloniti njegovom mišljenju i pretpostaviti kako je položaj današnje seoske ceste⁵² do njenog naglog skretanja u smjeru istoka i prelaska potoka Gradišćak, jednak položaju pretpostavljene trase rimske ceste. A postoji i mogućnost da je rimska cesta prolazila nešto zapadnije od današnje ceste.

Tijekom terenskog pregleda područja kotline potoka Gradišćak, položaj rimske ceste nije bilo moguće potvrditi površinskim nalazima, zbog loše preglednosti terena. Međutim iskazi kazivača govore u prilog pretpostavci kako se današnji šumski put uz podnožje brežuljka Jurovčak nalazi na položaju rimske ceste. Tako su iskazi na području kč. br. 491-500 potvrdili pronalazak šljunka prilikom iskopa zemlje i postojanje "starog kamena", a na sjeverozapadnom dijelu kotline potoka Gradišćaka⁵³ postojanje lokacije pod nazivom Potonula Crkva (s pronalaskom šljunka prilikom iskopa) koja sugerira na postojanje potencijalnog arheološkog nalazišta.

Pretpostavljenu trasu rimske ceste nakon izlaska iz kotline u smjeru sjeveroistoka tijekom terenskog pregleda, s obzirom na lošu površinsku preglednost terena, također nije bilo moguće potvrditi. Tako je na temelju iskaza kazivača i analize konfiguracije terena pretpostavljeno da se rimska cesta nalazila na mjestu današnjih cesta (kč. br. 5081 i 2769) koje iz kotline potoka Gradišćaka vode položajem obilježenim toponimom Lisača u smjeru sjeveroistoka.

U nastavku rimska je cesta uglavnom pratila položaj ceste za selo Brezovec, koju prelazi kod kč. br. 1536 i nastavlja u smjeru jugozapadnog dijela sela Sveti Martin na Muri, gdje se spajala s poljskim putom na kč. br. 2746 (sl. 11). Položaj spomenutog puta je ujedno i položaj nekadašnje rimske ceste. Površinski nalazi utvrđeni prilikom pregleda terena potvrdili su gotovo cijelu pretpostavljenu trasu spomenutog dijela rimske ceste.⁵⁴

Kroz selo Sveti Martin na Muri rimska cesta prelazi seosku⁵⁵ kod kč. br. 1723/1, te nastavlja u smjeru sjeveroistoka, prelazeći Mursku ulicu (kč. br. 2806/1). U nastavku prolazila je područjem oko 50 m zapadno od Dunajske ulice (2803/1) čijom je linijom nastavljala u smjeru sjeveroistoka (sl. 12). Sjeverni rub sela (kč. br. 1664) ujedno je i gornja granica područja obuhvaćenog terenskim pregledom. Osim nekoliko lokacija s utvrđenim površinskim nalazima, spomenuta je pretpostavljena trasa rimske ceste uglavnom potvrđena iskazima kazivača.⁵⁶

Zbog loše površinske preglednosti i neprohodnosti terena područje neposredno uz rijeku Muru ovom prilikom nije istraženo, međutim iskazom kazivača pretpostavljen

54 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima su: N 46°30'51,60", E 16°20'48,52" (kč. br. 1501), N 46°31'0,95", E 16°21'6,09" (kč. br. 1877), N 46°31'8,27", E 16°21'17,61" (kč. br. 1545), N 46°31'16,88", E 16°21'29,81" (kč. br. 2746), K. O. Sveti Martin na Muri.

55 Županijska cesta 2003, Hodošan – Granični prijelaz Bukovje.

56 Geografske koordinate pojedinih lokacija rimske ceste potvrđenih površinskim nalazima i iskazima kazivača su: N 46°31'27,49", E 16°21'35,64" (kč. br. 1718/1), N 46°31'28,68", E 16°21'36,00" (kč. br. 1710/1), N 46°31'31,62", E 16°21'38,75" (kč. br. 1611), N 46°31'41,48", E 16°21'45,13" (kč. br. 664), K. O. Sveti Martin na Muri.

51 Fulir, M. (1969.): nav. dj.: 398.

52 Županijska cesta 2004, Toplice Sveti Martin – Brezovec.

53 Na otprilike kat. česticama: 433-439, 558-564, K. O. Gradišćak.

12 Površinski ostatci rimske ceste na području zapadnog dijela sela Sveti Martin na Muri (foto: B. Marcuš, 2015., Dokumentacija Arheološkog odjela, Muzeja Međimurja Čakovec).

Surface Roman road remains in the area of south west part of the village of Sveti Martin na Muri (photo: B. Marcuš, 2015, documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

je položaj prelaska rimske ceste preko područja obilježenog toponimima Martinske Gmajne i Trdovača.⁵⁷

ZAKLJUČAK

Tijekom jeseni 2015. godine proveden je arheološki terenski pregled pretpostavljenog pravca rimske ceste na području zapadnog i sjeverozapadnog Međimurja, od sela Preseka do sela Sveti Martin na Muri. Ukupna duljina pregledanog terena iznosila je oko 15 kilometara.

Područje Međimurja smješteno na raskrižju kopnenih putova između Zapada i Istoka bilo je još od prapovijesti sastavni dio razgranate riječne mreže komunikacija, a pretpostavlja se da je Međimurjem prolazio i dio važne prapovijesne komunikacije tzv. Jantarski put. Tijekom rimske vlasti ta komunikacija koja je spajala baltičko područje bogato jantarom s Mediteranom postaje jedan od glavnih cestovnih pravaca Rimskog Carstva.

Nakon sloma posljednjeg povijesno zabilježenog pokušaja organiziranog otpora autohtonog stanovništva rimskoj vlasti u Iliriku (*bellum Batonianum*) između 6. i 9. g., započelo je rimsko osvajanje područja između Drave i srednjeg toka Dunava – uključujući i prostor današnjeg Međimurja. Uslijedila je organizacija provincije, koja je između ostalog obuhvaćala i gradnju cesta. Pretpostavljamo da je tijekom spomenutog vremenskog razdoblja trajala i izgradnja pretpostavljenog pravca rimske ceste na području Međimurja. Glavni cestovni pravac novoosvojenog teritorija, između Petovija i Karnunta (*Carnuntum*) i pripadajući ogranci tijekom 1. stoljeća imali su status vojničkih cesta (*viae militares*) koje je gradila vojska, te su korištene u vojne svrhe, o čemu svjedoče epigrafski izvori, te dijelovi i pribor vojne

konjaničke opreme pronađeni na nalazištima vojnih postaja uzduž spomenute rimske ceste.

Najvažniji povijesni izvor koji opisuje mogući pravac rimske ceste na području zapadnog i sjeverozapadnog Međimurja jest *Antoninov itinerar*, koji spominje dva cestovna pravca za koje analizom smještaja gradova i postaja na trasi možemo pretpostaviti da su prolazili područjem današnjeg sjeverozapadnog Međimurja. Jedina postaja koju spominje *itinerar*, a za koju se pretpostavlja da se nalazila na području sjeverozapadnog Međimurja jest Halicanum ili Alicanum, o čijoj su ubikaciji još od prve polovine prošlog stoljeća raspravljali mnogi autori. Jedna od pretpostavljenih lokacija Halikana jest i selo Sveti Martin na Muri, na čijem su području i neposrednoj okolini tijekom prethodnih i terenskog pregleda koji je predmet ovog rada otkriveni pretpostavljeni ostatci rimske ceste.

Da je na području današnjeg sela Sveti Martin na Muri postojalo svojevršno rimsko naselje potvrđuju rezultati nekoliko provedenih arheoloških istraživanja, a značajan nalaz zavjetnog žrtvenika konzularnog beneficijarija upućuje i na pretpostavku o postojanju kompleksa beneficijarijske postaje sa svetištem. Blizina riječnog prijelaza i prisutnost konzularnog beneficijarija sugerira pak pretpostavku kako je Međimurjem prolazio važan rimski cestovni pravac – pretpostavljamo onaj koji navodi *Antoninov itinerar* – od Petovija do Karnunta i Vindobone. U prilog našim pretpostavkama ide i činjenica da je na istoj trasi rimske ceste nalazima zavjetnih žrtvenika konzularnih beneficijara potvrđeno postojanje beneficijarijskih postaja u Savariji i Skarabantiji.

Predmet terenskog pregleda bio je, dakle, pretpostavljeni dio trase rimske ceste Petovij – Karnunt za koju se temeljem poznatih povijesnih izvora i rezultata arheoloških istraživanja pretpostavlja da je postojala na području

⁵⁷ Na položaju Trdovača kod rukavca rijeke Mure prema iskazu kazivača viđeni su drveni stupovi koje su mještani smatrali ostacima rimskog mosta.

zapadnog i sjeverozapadnog Međimurja. Tijekom terenskih radova pregledano je područje dužine 15 km na kojem je utvrđeno i dokumentirano: rasprostiranje površinskih nalaza ostataka ceste i pretpostavljenog položaja ceste, stanje i očuvanost, te geografske karakteristike terena. Provedeno je i anketiranje pojedinih mještana, a analizom njihovih iskaza potvrđena su ili dopunjena saznanja o lokacijama trase dobivena pregledom terena. Pojedini iskazi kazivača dali su nova saznanja o postojanju potencijalnih arheoloških nalazišta, uz ili nedaleko položaja trase rimske ceste. Sve utvrđene lokacije položaja ceste iskazane su u geografskim koordinatama, dok su neke, na kojima je potvrđeno postojanje površinskih ostataka ceste, geodetski izmjerene.

Analizom rezultata terenskih radova ustanovljen je položaj pretpostavljenog rimskog cestovnog pravca koji jugozapadno od sela Preseka ulazi iz teritorija Slovenije na hrvatski teritorij, te nastavlja kroz spomenuto selo u smjeru sjevera. Kod zaseoka Hrnje skreće u smjeru sjeveroistoka do sela Prhovec, prolazi selom, te nastavlja u istom smjeru prelazeći potok Trnavu do brežuljka Kukulić. Prolazi tjemnom spomenutog brežuljka u smjeru Železne Gore i Kukulićevih Graba, prelazi glavnu cestu, te se uz zapadni rub šume Logovec spušta u dolinu potoka Gradišćak i zaselak Trnovčak. Nastavlja dolinom u smjeru sjeveroistoka do sela Toplice Sveti Martin, prolazi istočnim podnožjem brežuljka Jurovčak u smjeru sela Sveti Martin na Muri. Južno od sela prolazi područjem pod toponimom Projnica, te u smjeru sjeveroistoka ulazi u selo i nastavlja njegovim zapadnim rubom u smjeru rijeke Mure.

Dosadašnjim je arheološkim istraživanjima ustanovljeno kako pretpostavljenu rimsku cestu kroz Međimurje prema načinu gradnje možemo svrstati u tzv. ceste sa šljunčanom podlogom (*viae glareae stratae*). To potvrđuju i jedini površinski ostatci ceste utvrđeni tijekom terenskog pregleda: nalazi valutica, oko 15 m "razvučeni" uslijed poljoprivrednog obrađivanja zemljišta. U prilog pretpostavci da se radi o rimskoj cesti ide i činjenica da je ustanovljena relativno ravna linija ceste, što je načelo rimskog trasiranja.

KRATICE

CBFIR – E. Schallmayer, K. Eibl, J. Ott, G. Preuss, E. Witkopf, *Der römische Weihebezirk von Osterburken I. Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarier-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart, 1990.

PWRE – *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*

IZVORI

Antoninov itinerar - *Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum*, izd. G. Parthey - M. Pinder, Berlin, 1848.

"Kozmografija" Anonima Ravenjanina – *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, izd. M. Pinder - G. Parthey, Berlin, 1860.

Gaj Plinije Sekundo (Plinije Stariji), *Naturalis historia* – Plinije Stariji: *Naturalis historia* III, IV, V i VI knjiga, Split, 2004.

LITERATURA

Bunjac, B. et al. (2003.): *Pregled povijesti Međimurja*, Čakovec.

Degmedžić, I. (1968.): Sjeverno i istočno područje Ilira, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3, Zagreb, 55.

Domić Kunić, A. (2003.): *Plinijeva geografija i etnografija Ilirika (s osobitim obzirom na panonski dio iliričkog prostora)*, doktorska disertacija, Zagreb.

Domić Kunić, A. (2006.): *Bellum Pannonicum* (12.-11. pr. Kr). Posljednja faza osvajanja Južne Panonije, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 39, Zagreb, 85-118.

Fulir, M. (1969.): Topografska istraživanja rimskih cesta na varaždinskom i međimurskom području, *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti* VI, Ljubljana, 391-401.

Fulir, M. (1970.): Osvrt na položaj današnjeg Varaždina u nizu nekadašnjih rimskih postaja, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 4, Varaždin, 5-20.

Glavaš, I. (2013.): Zavjetni žrtvenici iz stanice konzularnih beneficijara u Balinoj Glavici, *Kultovi mitovi i vjerovanja u Zagori*, Split, 63-73.

Glavaš, I. (2015.): Stanica beneficijarija u Novama, *Istraživanja u Imotskoj krajini*, 29, Zagreb, 27-37.

Gračanin, H. (2010.): Rimske prometnice i komunikacije u kasnoantičkoj Južnoj Panoniji, *Scrinia Slavonica: godišnjak podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 10, Slavonski Brod, 40.

Horvat-Šavel, I. (1985.): Sondiranje rimske ceste od Kota do Dolge Vasi, *Arheološki vestnik*, 36, Ljubljana, 173.

Klemenc, J.; Saria, B. (1936.): *Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj*, Beograd-Zagreb.

Kos, P., Šašel Kos, M. (2000.): *Map 20 Pannonia-Dalmatia, Barrington atlas of the Greek and Roman world*, Oxford, 291-292.

Laurent, P. E. (1830.): *An introduction to the Study of Ancient Geography*, Oxford/London, 77.

Marcuš, B. (2015.): *Izvješće o pokusnim arheološkim istraživanjima nalazišta Veliko Kamenje kod sela Preseka*, Muzej Međimurja Čakovec.

Mayer, A. (1935.): Iasi, *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva*, n. s. 16/1-2, Zagreb, 72-73.

Mihaljević, M.; Vrdoljak, S. (1997.): Projekt terenskog pregleda područja grada Nove Gradiške, *Opuscula Archaeologica*, 21, Zagreb, 188.

- Móscy, A. (1962.): Pannonia, u: *PWRE*, Supl. IX, Stuttgart, col. 658-661.
- Mráv, Z. (2010.-2013.): The Roman Army along the Amber Road between Poetovio and Carnuntum in the 1st Century a.d. – Archaeological Evidence. A Preliminary Research Report., *Communicationes archaeologicae Hungariae*, Budapest, 49-100.
- Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske* (drugo dopunjeno izdanje), Bjelovar, 1997.
- Schallmayer, E. et. al. (1990.): *Der römische Weihebezirk von Osterburken I, Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart.
- Soproni, S. (1979.): Municipium Halicanum, *Folia archaeologica*, 30, Budapest, 91-98.
- Tomičić, Ž. (1979.): Zaštitna arheološka istraživanja u Martinu na Muri, *Muzejski vjesnik*, 2, Koprivnica, 40-43.
- Tomičić, Ž. (1981.): *Izvještaj o arheološkom istraživanju antičke nekropole kod sela Trnovčak u Međimurju 1981.*, Muzej Međimurja Čakovec.
- Tomičić, Ž. (1982.): Rezultati arheoloških terenskih re-kognosciranja Međimurja u 1981. godini (antika i rani srednji vijek), *Muzejski vjesnik*, 5, 49-50.
- Tomičić, Ž. (1984.): Sumarni osvrt na rezultate arheoloških istraživanja područja Međimurja u razdoblju od 1972-1982. godine (I), *Muzejski vjesnik*, 7, Čakovec, 62-63.
- Tomičić, Ž. (1986.): Arheološka slika antike u Međimurju, Međimurje: *Časopis za društvena pitanja i kulturu*, 9, Čakovec, 183-218.
- Truhlar, F. (1975.): Stara pot ter poskus rekonstrukcije nekdanje prometne mreže, *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 104.
- Ubi Erat Lupa, Sarkophag der Iulia Secundina, <http://www.ubi-erat-lupa.org/monument.php?id=2959> (stranica posjećena: 19. travnja 2016.).
- Vidović, J. (2003.): *Arheološki nalazi i nalazišta antiknog doba u Međimurju* (katalog izložbe), Čakovec, 1-31.

Summary

ROMAN ROAD FROM THE VILLAGE OF PRESEKA TO SVETI MARTIN NA MURI IN MEĐIMURJE

In late autumn of 2015, the curator of the Museum of Čakovec archaeological collections conducted an archaeological field survey of an assumed Roman road route in the area from the south-western surroundings of the village of Preseka to Sveti Martin na Muri in Međimurje. The programme included a survey of an approximately 15 kilometres long Roman road route located in the area of three Međimurje municipalities.

The works covered a preparatory source analysis, field works involving walking the entire position of the route, documenting data and interviewing locals, some of whose statements provided new information on the existence of potential archaeological sites not far from or along the Roman road route. All identified locations were expressed in geographical coordinates, while the ones where the existence of surface road remains was confirmed were the subject of geodetic survey.